

syni, kr. 102.672.00 með 6% ársvöxtum frá 10. febrúar 1958 til 22. febrúar 1960, 9% ársvöxtum frá þeim degi til 29. desember s. á. og 7% ársvöxtum frá þeim degi til greiðsludags og kr. 12.000.00 í málskostnað innan 15 daga frá lögbirtingu dóms þessa að viðlagðri aðför að lögum.

Mánudaginn 25. febrúar 1963.

Nr. 115/1962. **Fjármálaráðherra f. h. ríkissjóðs**

(Tómas Jónsson hrl.)

gegn

Steinari Þorfinnssyni og gagnsök

(Benedikt Sigurjónsson hrl.).

Dómenndur:

hæstaréttardómararnir Árne Tryggvason, Gizur Bergsteinsson,
og Lárus Jóhannesson og prófessorarnir Ármann Snævarr og
Theodór B. Lindal.

Frávisun máls frá héraðsdómi.

Dómur Hæstaréttar.

Aðaláfrýjandi hefur, að fengnu áfrýjunarleyfi 22. ágúst 1962, skotið máli þessu til Hæstaréttar með stefnu 12. september s. á. og gert þær dómkröfur, að honum verði dæmt sýkna af kröfum gagnáfrýjanda og gagnáfrýjanda verði dæmt að greiða honum málskostnuað í héraði og fyrir Hæstarétti.

Gagnáfrýjandi hefur með heimild samkvæmt 3. mgr. 20. gr. laga nr. 57/1962 áfrýjað málinu með stefnu 18. september 1962. Eru kröfur hans þessar:

Aðalkrafa, að aðaláfrýjanda verði dæmt að greiða honum kr. 10.796.94 ásamt 7% ársvöxtum frá 21. júní 1961 til greiðsludags og málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti.

1. varakrafa, að aðaláfrýjanda verði dæmt að greiða honum kr. 9.528.12 ásamt 7% ársvöxtum frá 21. júní 1961 til greiðsludags og málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti.

2. varakrafa, að aðaláfrýjanda verði dæmt að greiða

honum kr. 3.990.00 ásamt 7% ársvöxtum frá 21. júní 1961 til greiðsludags og málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti.

Samkvæmt 2. mgr. 25. gr. laga nr. 92/1955 ber nefnd þeirri, sem þar greinir, m. a. „að úrskurða um ágreining, sem rísa kann um framkvæmd reglugerðar um vinnutíma og eftirvinnukaup o. fl.“ Það ber því undir umdæmi áminnztrar nefndar að kveða upp úrskurð um ágreinings-efni aðilja, að því leyti sem það veltur á skýringu á reglugerð um yfirvinnu starfsmanna ríkisins nr. 192/1958. Að svo vöxnu máli fá dómstólar á þessu stigi eigi um það fjallað. Af þessu leiðir að ómerkja verður hinn áfrýjaða dóm og málsmeðferð og vísa málinu frá héraðsdómi.

Eftir atvikum er rétt, að málskostnaður í héraði og fyrir Hæstarétti falli niður.

Dómsorð:

Hinn áfrýjaði dómur og málsmeðferð eiga að vera ómerk, og er málinu vísað frá héraðsdómi.

Málskostnaður í héraði og fyrir Hæstarétti fellur niður.

Dómur bæjarþings Reykjavíkur 12. maí 1962.

Mál þetta, sem tekið var til dóms í dag, hefur Steinar Þorfinnsson kennari, Stórholti 42, Reykjavík, höfðað fyrir bæjarþinginu með stefnu, birtri 21. júní 1961, gegn fjármálaráðherra f. h. ríkissjóðs.

Dómkröfur stefnanda eru þær aðallega, að stefnda verði dæmt að greiða honum kr. 10.796.94, en til vara kr. 9.528.12 og til þrautavara kr. 3.990.00. Í öllum tilvikum krefst stefnandi 7% ársvaxta frá 21. júní 1961 til greiðsludags, auk málskostnaðar að mati dómarans.

Stefndi krefst aðallega sýknu og málskostnaðar, en til vara, að hann verði aðeins dæmdur til að greiða kr. 3.990.00, en málskostnaður verði látinn falla niður.

Stefnandi hefur stefnt menntamálaráðherra f. h. ríkissjóðs til að gæta réttar síns í málinu. Engar kröfur hefur stefnandi gert á hendur réttargæzlustefnda. Réttargæzlustefndi hefur látið sækja

þing og skýrt sjónarmið sín. Réttargæzlustefndi krefst málskostnaðar úr hendi stefnanda að skaðlausu.

Málavextir eru þessir:

Stefnandi var þann 1. september 1953 skipaður kennari við barnaskóla Reykjavíkur. Hefur hann kennt við Melaskólann hér í borg. Hin síðari ár hefur hann tekið hámarkslaun IX. launaflokks samkvæmt ákvæðum 14. gr. B. XVII. t.l. B. launalaga nr. 92/1955.

Á tímabilinu október 1959—desember 1960 vann stefnandi yfirvinnu við kennslu í Melaskólanum í samtals 266 stundir. Fékk hann aukavinnu þessa greidda með kr. 38.57 fyrir hverja yfirvinnustund eða með samtals kr. 10.256.62. Voru þessi laun stefnanda fyrir yfirvinnuna miðuð við laun stundakennara, sbr. 22. gr. launalaganna og 1. gr. reglugerðar nr. 150/1956 um laun stundakennara. En aðiljar málsins eru sammála um það, að það hafi um alllangt skeið tíðkæzt að greiða aukavinnu fastra kennara jafnmikið og aukakennarar fá fyrir hverja unna stund. Laun stundakennara eru 80% af launum fastra kennara, eins og þau eru reiknuð út, en þá er stundakaup fastra kennara fundið með því að deila 1296 í árskauðið.

Stefnandi telur, að ekki hafi verið rétt að miða laun hans fyrir yfirvinnuna við laun stundakennara samkvæmt framangreindum ákvæðum, heldur hafi átt að miða yfirvinnubóknun hans við ákvæði reglugerðar nr. 192/1958 um yfirvinnu starfsmanna ríkisins. Telur stefnandi, að um þrjá möguleika sé að ræða við útreikning á yfirvinnu hans samkvæmt síðastnefndri reglugerð. Hver leiðin, sem valin sé við útreikninginn, leiði til þess, að hann hafi ekki að fullu fengið greitt fyrir nefnda yfirvinnu. Ekki hefur stefndi viljað á þetta sjónarmið fallast.

Í máli þessu krefur stefnandi stefnda því um það, sem hann telur, að hann eigi inni hjá stefnda vegna nefndrar aukavinnu.

Aðalkröfu sína byggir stefnandi á því, að fyrir yfirvinnu sína eigi hann laun, sem séu þannig út reiknuð: að deilt sé í árslaun hans, kr. 64.275.75, með 1218, sem eru þær vinnustundir, sem hann telur rétt að miða við. Tímakaupið þannig reiknað nemi kr. 52.77 og að viðbættu 50% álagi samkvæmt reglugerð nr. 192/1958 nemi yfirvinnukaupið þannig út reiknað kr. 79.16. Síðastgreind tala margfölduð með yfirvinnustundafjöldanum 266 gerir kr. 21.056.56. Þegar frá síðastgreindri tölu er dregið það, sem stefnandi fékk greitt kr. 10.259.62, kemur út fjárhæð aðal-

kröfu stefnanda, kr. 10.796.94. Stundafjöldann 1218 fær stefnandi þannig fram, að hann dregur lögboðna skólafrídaga á meðal ári frá 1296, sem hann kveður vera þann vinnustundafjölda, sem miðað sé við, þegar laun stundakennara séu reiknuð út samkvæmt 22. gr. launalaga og 1. gr. reglugerðar nr. 150/1956.

Varakröfu sína fær stefnandi þannig fram, að hann deilir með kennslustundafjöldanum 1296 í föstu launin og kemur þá fram tímakaupið kr. 49.60 og með 50% álagi kr. 74.39 á kennslustund. Þessi síðastgreinda fjárhæð margfölduð með 266 gerir þá kr. 19.787.74. Eins og áður greinir, fékk hann greiddar kr. 10.259.62, og er mismunur þessara fjárhæða, kr. 9.528.12, varakrafan í málinu.

Þrautavarakrafan er á því byggð, að ekki komi til að stefnandi og aðrir barnakennarar eigi að bera skarðari hlut frá borði en aðrir launþegar, er laun taka samkvæmt IX. launaflokki, sbr. reglugerð nr. 192/1958. Deila beri því í föstu árslaunin með 1800 og greiða síðan 50% álag á tímakaupið þannig reiknað. Samkvæmt því ætti tímakaupið að nema kr. 35.71 fyrir hverja stund og með 50% álagi kr. 53.56 fyrir hverja stund. Fyrir margnefndar 266 yfirvinnustundir beri honum því kr. 14.249.62. Hann fékk greiddar kr. 10.259.62. Er mismunurinn, kr. 3.990.00, því þrautavarakrafa stefnanda.

Stefndi byggir sýknukröfu sína á því, að á tímabilinu, sem stefnandi telur sér vangreidd kennslulaun, svo og bæði fyrr og síðar hafi verið greitt fyrir stundakennslu í barnaskólum Reykjavíkur sem og annars staðar á landinu samkvæmt 22. gr. launalaga nr. 92/1955, sbr. reglugerð nr. 150/1956, 1. gr., hvort sem kennarinn hafi verið skipaður (settur) fastur kennari eða einungis ráðinn til stundakennslu. Stundakennsla fastra kennara hafi því ekki verið talin yfirvinna í venjulegri merkingu þess orðs og um launagreiðslur farið samkvæmt því. Þessi skipun hafi um árabil verið viðurkennd af kennurum, þ. á m. stefnanda. Stefnandi og aðrir kennarar hafi tekið að sér kennslu með þessum kjörum og tekið fyrirvaralaust við kennslulaunum samkvæmt því. Þegar af þessum ástæðum eigi að vísa stefnukröfunum á bug. Kæmi hins vegar til greiðslu kennslulauna samkvæmt reglum um eftirvinnugreiðslur til starfsmanna ríkisins, yrði að reikna þau og greiða samkvæmt reglugerð um yfirvinnu starfsmanna ríkisins nr. 192/1958, en það svari til greiðslu samkvæmt þrautavarakröfu stefnanda. Er varakrafa stefnanda við það miðuð.

Réttargæzlustefndi hefur stutt sýknukröfu stefnda með þeim rökum, að ákvæði um, að laun stundakennara skuli vera sem næst 80% af launum fastakennara hafi verið óbreytt í lögum allt frá 1945, sbr. 32. gr. laga nr. 60/1945 um laun starfsmanna ríkisins, og fram að þeim tíma hafi reglan gilt í framkvæmd um langa hrið. Allan þennan tíma hafi ákvæðið verið skilið og framkvæmt þannig, að fastakennarar, sem kenna umfram skyldukennslu, hafi fengið greitt sama kaup og stundakennarar. Þessum skilningi hafi aldrei verið mótmælt fyrr en nú með mál-sókn þessari af kennurum eða samtökum þeirra, enda engin furða, þegar á það sé litið, að ákvæði þetta sé komið í lög fyrir tilstilli kennara þeirra og skólamanna, sem setið hafi í launalaganefndum, og þá væntanlega í fyllsta samráði við eða að undirlagi kennarasamtakanna. Tilgangurinn muni hafa verið sá, að gera hlut fastakennara betri og eftirsóknarverðari en hlut stundakennara, enda muni stundakennsla fastakennara þá hafa heyrt til undantekninga. Nú hafi hins vegar skipaðt svo til, að margir fastakennarar hafi drjúga stundakennslu og eigi þá allt í einu að snúa við blaðinu og krefjast þess, að fastakennarar skuli fá hærra stundakennslukaup en stundakennarar. Það megi að visu færa rök fyrir því, að ósanngjarnt sé að greiða stundakennurum aðeins 80% af kaupi fastakennara. Almennt muni það algengara, að lausastörf séu tiltölulega betur borguð en fastastörf, þar sem fastastörfunum fylgi meira atvinnuöryggi og önnur hlunnindi, og eigi þetta ekki sízt við um ríkisstarfsmenn og sér í lagi kennara. En það hafi verið, eins og áður segir, kennarar sjálfir, sem höfðu forgöngu um þá skipan mála, að stéttarbræður þeirra, sem njóta minna atvinnuöryggis og hlunninda, skyldu einnig hafa lægra kaup fyrir sömu vinnu. Í tugi ára hafi fastakennurum síðan verið greitt sama kaup fyrir stundakennslu og stundakennurum. Það hafi alla tíð verið undirskilið, að reglugerðir um laun stundakennara, sbr. núgildandi reglugerð nr. 150/1956, tækju bæði til stundakennslukaups fastakennara og stundakennara. Þessi skilningur helgist því af mjög langri og óslitinni venju og með aðgerðarleysi sínu allan þennan tíma hafi kennarar firrt sig öllum rétti til að bera nú bríður á þennan skilning. Þessum skilningi og þessari framkvæmd verði ekki breytt nema með beinni lagabreytingu. Hvort sú lagabreyting sé sanngjörn, sé allt annað mál, sem ekki sé til umræðu. Þá megi á það benda, að óframkvæmanlegt og óverjandi sé að greiða fastakennurum og lausakennurum mismunandi laun fyrir ná-

kvæmlega sömu stundakennslustörf, enda muni all-algengt, að fastakennari í einum skóla sé stundakennari í öðrum, og ætti sá kennari þá að fá hærra kaup fyrir stundakennslu í þeim skóla, þar sem hann er fastakennari, en svo allt annað og lægra kaup í sams konar skóla, þar sem hann er einungis stundakennari. Á það hafi verið bent, að yfirvinnukaup samkvæmt reglugerð nr. 192/1958 um yfirvinnu starfsmanna ríkisins skuli miðað við 1800 klst. árlegan vinnutíma, en hins vegar teljist árlegur vinnutími barnakennara 1218 eða 1296 klst., og sé það álit sumra, að þessi staðreynd ein útiloki barnakennara frá að reglugerðin nái til þeirra, þótt annað kæmi ekki til. Að lokum megi á það benda, að stundakennsla fastakennara sé ekki venjuleg yfirvinna, heldur hafi kennarar almennt að eigin ósk gerzt stundakennarar og gengið inn í kjör stundakennara. Það muni ríkjandi regla, a.m.k. í Reykjavík, að kennarar biðji um aukakennslu. Hitt heyri til undantekninga, að þeir séu beðnir að taka hana að sér. Auk þess hafi dagvinnutími kennara aldrei verið ákveðinn og því sé tómt mál að tala um „eftirvinnu“.

Af hálfu stefnanda er það að vísu viðurkennt, að allt frá ársbyrjun 1946 hafi það tíðkazt að greiða aukavinnu kennara með sömu launum og stundakennarar fá. Þetta telur stefnandi hins vegar vera brot á launalögum og anda þeirra að greiða kennurum lægra kaup fyrir yfirvinnu en fastavinnu. Bendir stefnandi sérstaklega á, að hér sé ekki um vinnusamninga að ræða einkaréttarlegs eðlis, heldur opinbers réttar. Framkvæmdarvaldið hafi ekki vald til að breyta lögnum og ekki skipti máli, hvort stefnandi óskaði eftir vinnunni eða hann vann hana samkvæmt skipun yfirboðara. Þá mótmælir stefnandi því, að um aðgerðaleyfi af hans hálfu hafi verið að ræða, þó að framkvæmdavaldið hafi reiknað skakkt út laun hans í þessu tilfelli.

Við hinn munnlega málflutning lýstu lögmenn aðilja því yfir, að samkomulag væri um að ganga fram hjá nefnd þeirri, sem um ræðir í 25. gr. launalaganna nr. 92/1955. Með tilliti til þess, hve lagaákvæði þetta er að ýmsu leyti óljóst, meðal annars er ekkert tekið fram um það, hvort hægt sé að skjóta úrskurði nefndarinnar til æðri aðilja til breytinga, þá þykir mega á það fallast, að heimilt sé að ganga fram hjá nefnd þessari og leggja ágreiningsefnið beint fyrir hina almennu dómstóla, þegar báðir aðiljar eru á það sáttir. Þykir því ekki rétt að vísa málinu frá dómi ex officio, þó að það hafi ekki áður sætt úrlausn framangreindrar nefndar.

Í 1. gr. reglugerðar nr. 192/1958 um yfirvinnu starfsmanna ríkisins segir meðal annars:

„Skýlt er starfsmönnum að vinna yfirvinnu, sem yfirboðarar telja nauðsynlega.

.....

Á laun fyrir yfirvinnu skal greiða 50—100% álag. Yfirvinnukaup skal ákveða með hliðsjón af föstum launum starfsmannsins, miðað við 1800 klst. árlegan vinnutíma.“

Í 17. gr. laga nr. 34/1946 um fræðslu barna segir, að kennara sé skýlt að kenna að jafnaði 36 kennslustundir á viku. Og í 21. gr. launalaganna nr. 92/1955 segir, að árslaun kennara samkvæmt 14. gr. laganna séu miðuð við 9 mánaða kennslutíma minnst.

Í síðastgreindum tveim lagaákvæðum kemur að vísu fram, að heildar vinnustundafjöldi sá, sem stefnanda er skýlt að vinna á ári hverju, nær ekki 1800 klst. En þrátt fyrir þetta þykir eðlilegast að líta svo á, að yfirvinnuþóknun stefnanda beri að miða við 1800 klst. eins og í 1. gr. reglugerðarinnar nr. 192/1958 greinir, enda verður ekki talið, að ákvæði 22. gr. launalaganna, þar sem rætt er um stundakennara, eigi beint við stefnanda, sem er fastur kennari við áðurgreindan skóla.

Yfirvinnukaup stefnanda þykir því bera að reikna á þann hátt, sem að framan er rakið um þrautavarakröfu stefnanda, og miða yfirvinnukaupið við kr. 53.56 eða samtals kr. 14.249.62 fyrir 266 klst., enda er útreikningur þessi ekki véfengdur.

Eigi verður á það fallið með stefndu, að stefnandi hafi, eins og á stendur, firrt sig öllum rétti til frekari greiðslna fyrir nefnda yfirvinnu með því að kvitta fyrirvaralaust við þeim greiðslum, sem hann fékk fyrir yfirvinnuna. Þá hefur stefndi ekki sannað, að stefnandi sé bundinn af þeirri venju, sem tíðkæzt hefur um greiðslu slíkrar yfirvinnuþóknunar.

Samkvæmt þessu eru eigi efni til að taka aðalkröfu og varakröfu stefnanda til greina. En samkvæmt áður sögðu verður þrautavarakrafa stefnanda tekin til greina, og verður stefnda dæmt að greiða stefnanda kr. 3.990.00 með vöxtum, eins og krafizt hefur verið.

Eftir þessum úrslitum ber stefnda að greiða stefnanda málskostnað, er þykir hæfilega ákveðinn kr. 1.600.00.

Stefnandi hefur, eins og fyrr greinir, engar kröfur gert á hendur réttargæzlustefnda. Réttargæzlustefndi hefur krafizt málskostnaðar. Eigi eru efni til að taka þá kröfu til greina.

Bjarni K. Bjarnason borgardómari kvað upp dóm þennan.

Dómsorð:

Stefndi, fjármálaráðherra f. h. ríkissjóðs, greiði stefnanda, Steinari Þorfinnssyni, kr. 3.990.00 með 7% ársvöxtum frá 21. júní 1961 til greiðsludags og kr. 1.600.00 í málskostnað innan 15 daga frá lögbirtingu dóms þessa, að viðlagðri aðför að lögum.

Miðvikudaginn 27. febrúar 1963.

Nr. 1/1961. **Sigurður Sigfússon** (Ólafur Þorgrímsson hrl.)
 gegn
Sigurði J. Guðmundssyni
 (Sveinbjörn Jónsson hrl.).

Dóminn skipuðu hinir reglulegu dómara Hæstaréttar.

Ómerking málsmeðferðar og héraðsdóms.

Dómur Hæstaréttar.

Í máli þessu, sem skotið var til Hæstaréttar með stefnu 3. janúar 1961, er af hálfu áfrýjanda aðallega krafizt ómerkingar hins áfrýjaða dóms og málsmeðferðar í héraði svo og málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti.

Stefndi krefst þess, að ómerkingarkröfunni verði hrundið og áfrýjanda verði dæmt að greiða málskostnað í Hæstarétti.

Fyrir Hæstarétti liggja ekki þau gögn um samband málflytjanda stefnanda í héraði og hins reglulega héraðsdómara, er stýrði meðferð málsins til 3. nóvember 1959, að til úrlausnar komi, hvort ómerkja beri meðferð málsins frá upphafi. Þess ber og að geta, að Dómsmálaráðuneytið skipaði hinn 29. júlí 1960 annan lögfræðing til að halda fram frekari meðferð málsins, að því er virðist samkvæmt 2. mgr. 30. gr. laga nr. 85/1936, enda hafði hinn reglulegi dómari eigi vikið dómarasæti.

Í málinu var í héraði ávallt sótt þing af hálfu áfrýjanda, unz málið var dómtekið 3. nóvember 1959 „með